

Poesia de Moncada

La revista *Turia* publica uns poemes del Moncada jove publicades a un fullet desplegable del 1961 a Saragossa. [p. 6]

La fi de Gran Scala

El projecte megalòman previst als Monegres ha desaparegut al no tancar-se l'operació de compra dels terrenys. [p. 8 i 9]

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Mags a Tamarit

Els pubs i places de la capital històrica de la Llitera s'ompliren de màgia de nou el cap de setmana del 9 a l'11 de març. [p. 14]

Foc a la Ribagorça

Més de 1.600 hectàrees van cremar durant més d'una setmana a Castanesa i poblacions de Montanui. [p. 15]

LA GENT SE'N VA

Despoblació a la Franja

[p. 12 i 13]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 6 Baix Cinca
- 10 Entrevista: Carles Terès, premi Guillem Nicolau 2011 del Govern d'Aragó
- 12 Tema del mes
- 14 Llitera
- 15 Ribagorça
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 Països Catalans

Imatge coberta: «Sense alé» (bicicleta abandonada a la pallissa). ©Carles Terès

TEMPS DE FRANJA 113

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isa Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsfranja@orange.es

Consell de redacció:

El Matarranya: Loli Gimeno, José Miguel Gràcia, Marta Momblant, Artur Quintana, Lluís Rajadell i Carles Sancho.

El Baix Cinca: Rosa Arqué, Pep Labat, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.

La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Esgluga, Glòria Francino i Josefina Motis.

Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Pep Labat i Sigrid Schmidt Von der Twer.

Revisió i confecció titulars de portada:

Màrio Sasot.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarin. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saïd:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papereria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roires:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Enhorabona i endavant

Enhorabona per aconseguir la necessària continuïtat de la revista *Temps de Franja* del format en paper al format digital. Després d'aquests dos primers números digitals, pràcticament no he observat cap modificació significativa. Surt puntualment al final de mes, els mateixos columnistes segueixen escrivint i també els antics col·laboradors. Fins i tot les seccions no han canviat. Gràcies a tots els que heu fet possible aquesta transició de la revista a conseqüència de les retallades en les subvencions en aquest temps de crisi. És molt necessari aquest projecte editorial per ser l'únic mitjà de comunicació escrit en català a l'Aragó.

Ànims i per molts anys!

Mateu Alcover

Barcelona

Televisions autonòmiques

El passat dimarts 28, Albert Fabra, president de la Generalitat Valenciana, va manifestar que quan obtingui un nou múltiplex del Ministeri d'Indústria: «arribarem a un acord amb Catalunya i amb la resta de comunitats limítrofes per poder compartir les nostres televisions i no posar tanques a quelcom que al segle XXI no té sentit». No cal dir que aquestes paraules estan plenes de sentit comú, i si després es demostra pràcticament que responien a la veritat del que pensava, haurem d'elogiar el seu comportament en aquest tema. I més encara si condonés les multes a Acció Cultural del País Valencià. Tant de bo que la senyora Rudi, presidenta de la DGA, es manifestés i actués d'identica manera.

Algú pot entendre la manca d'interès i fins i tot l'oposició tan estesa a no veure totes les televisions autonòmiques en tot el territori espanyol?

El múltiplex que demana Fabra no és altra cosa que un canal de freqüència ra-

dioelèctrica que permet agrupar entre 4 i 6 programes digitals de televisió, així com altres serveis digitals per mitjà de tècniques de digitalització i compressió de dades.

Lluís Roig

Barcelona

No mos faran callar

Sembla que estem tan tranquils amb el que passa respecte a la llengua catalana a Aragó. Però alguna cosa es remena per dintre. Amb tot el que ens ha costat, a pas de formiga, treballant tanta gent per una normalitat i una Llei i... amb un ventall de la Rudi, s'ho emporta de cop el vent. De tota manera, no cal ser catastrofista com alguns que pensen que es pot perdre el nostre Català. Mentre hi hagi famílies que el parlin i sigui la primera llengua a casa i que l'aprenquin els infants, ningú podrà amb ell encara que posin pals a les rodes a l'ensenyament. Si va sobreviure al Franquisme, mal vist com estava i a tot arreu menyspreat per mal parlat del Català de la Franja, no hi haurà Rudi ni PP que pugui amb la nostra llengua materna.

Josefina Motis

Barcelona

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsfranja@orange.es

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsfranja@orange.es

Diputació de Lleida

**INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs**

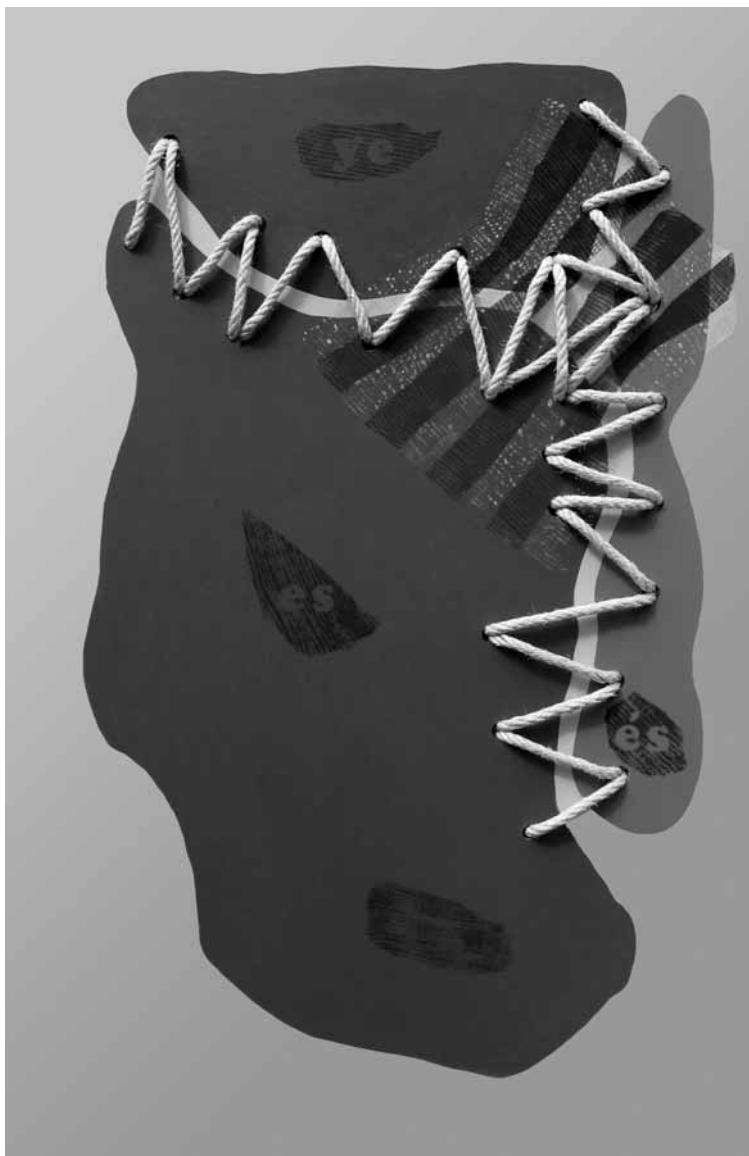
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Les lleis s'han de complir

Si diem que les lleis s'han de complir, no fem altra cosa que afirmar una gran obvietat que tothom sap. Si diem que el desconeixement de les Llei no exigeix del seu compliment, no fem altra cosa que esmentar l'article 6.1 del Codi Civil. Si diem que els primers que han de complir les lleis han de ser els governs, les mostres d'aprovació de la societat seran tan generalitzades com fermes. Dit això, no ens cal anar massa lluny, ni fer grans investigacions per trobar-hi un espectacular incompliment d'una llei que va entrar en vigor el 30 de gener del 2010. Aquesta llei no és altra que la Llei de Llengües d'Aragó (Llei 10/2009, de 22 de desembre, d'ús, protecció i promoció de les llengües pròpies d'Aragó). Com es va publicar el 30 de desembre del 2010, va entrar en vigor el 30 de gener del 2011.

Amb data 18 d'octubre del 2010 es van nomenar els membres del Consell Superior de Llengües (govern del PSOE i del PAR) i es va constituir i es van aprovar els seus estatuts, dins dels terminis establerts. I fins aquí arribà el desenvolupament i implantació de la Llei. En el curs escolar 2010-2011 hauria d'haver començat la implantació gradual de la Llei a les escoles, amb tot el que allò comporta, i no es va fer res. A finals de setembre del 2011 s'hi haurien d'haver aprovat, per part del govern, els estatuts de les dues acadèmies, i a finals de desembre, ambdues acadèmies –la del Català i la del Aragones– haurien d'haver estat constituïdes. La proposta dels acadèmics per part del Consell de Llengües es va fer, però del nomenament i estatuts, res de res. Voleu més in-

«Aragó trilingüe»
obra de José
Miguel Gràcia

compliments de la Llei? Com la Llei estableix un termini de tres anys per a la seua implantació total, el 30 de gener del 2013, hauria d'estar funcionant de ple, la qual cosa vol dir que una majoria dels preceptes de l'articulat haurien d'estar ja implantats. Si no fora tan trist, podríem esclatar de riure.

Cap o ben poques veus s'han aixecat en el transcurs del temps fent palesa l'actitud del govern i denunciant els incompliments envers aquesta Llei. És ben cert, que des de *Temps de Franja*, fent-se ressò de les associacions editores de la revista, de tant en tant s'hi han recordat els incompliments. També ho han fet alguns activistes des dels seus blocs.

La primera reacció ferma d'un

partit polític ha estat la de Chunta Aragonesista que amb data 28 de febrer va fer públic en una roda de premsa anunciant que denunciaria el Govern d'Aragó davant el Consell d'Europa per la seua «inacció» pel que fa a la Llei de Llengües i per la intenció de modificar-la. La formació assenyala que amb els canvis plantejats es vulnera un tractat internacional, la Carta Europea de Llengües Regionals o Minoritàries, on es reconeix l'aplicació d'aquestes llengües que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen. El president de CHA, José Luis Soro, qualificà també la «retallada dels drets lingüístics» del Govern PP-PAR com a «molt greu» i «un retrocés inacceptable», i que el no complir la norma és «una cosa impròpia d'un Estat de Dret». I a més va asserir que quan es diu que es volen eliminar les imposicions de la Llei és una «grandíssima mentida perquè no s'imposa cap

obligació ans l'únic que reconeix són drets». Va retreure al Govern que es vulguin eliminar les referències a les llengües aragoneses parlant només de modalitats lingüístiques, perquè és «contrari al sentit comú» i a més vulnera l'Estatut d'Autonomia d'Aragó que reconeix les llengües i les modalitats lingüístiques. I per acabar va afegir que el PP i PAR tenen complexos d'anomenar el català pel seu nom, perquè en aquests últims quinze anys s'ha produït un «anticatalanisme exacerbant».

No podem estar més d'acord amb tot el que va manifestar José Luis Soro. Es pronunciaran els altres partits –PSOE i IU– en l'oposició, en el mateix sentit?

José Guarc, capellà obrer

// CARLES SANCHO

A finals de febrer ens deixava José Guarc Pérez, sacerdot nascut a Valdegorfa, compromès amb el seu territori i, molt especialment, amb el món rural. Membre fundador del sindicat agrari UAGA, historiador de la seua vila recopilada en dos volums, *Valdegorfa en la historia I i II* i participà en revistes sindicals i d'altres vinculades al progressisme cristià. Feia ja uns quants anys que estava jubilat però seguia ben actiu aportant el seu esforç per a intentar millorar la realitat rural dels nostres municipis. Havia participat, tal com vam informar en esta mateixa revista, en la convocatòria feta des de Favara per l'Associació Wilberto Delso en el I Fòrum de debat «La crisi com a repte global». Guarc va ser convidat per a explicar el moviment reivindicatiu per aconseguir millorar les condicions de vida dels pobles sense terra del Brasil que ell mateix havia conegut recentment. José Guarc era un dels vint-i-sis religiosos que van dimitir a conseqüència del conegut 'cas Favara' durant l'estiu del 74 en què Wilberto Delso, rector de la parròquia, va ser separat del sacerdoci per l'arquebisbe de Saragossa Cantero Cuadrado per les seues idees progressistes. En aquell moment José Guarc, com la majoria dels jòvens capellans de les nostres terres, compromesos i amb ideologies esqueranes incidien especialment en els jòvens de les nostres viles a través

del moviment de la Joventut d'Acció Rural Catòlica –JARC–. En aquells anys, al final del franquisme, els enfrontaments entre els capellans del nostre territori i el poder civil i religiós van ser constants. Eduardo Royo, rector de Mequinensa, s'enfrontà el 1972, a l'empresa hidroelèctrica ENHER contra el desallotjament de la vila vella a conseqüència de la construcció de l'embassament sobre l'Ebre que havia d'innundar el nucli antic de la població. El mossèn tindrà el recolzament de la major part dels religiosos de la zona. El 1973-1974 l'enfrontament polític-religiós té lloc a l'Alt Matarranya. A Vall-de-roures Jesús Borau, rector de la parròquia, és multat varies vegades pel governador provincial de Terol, per predicar en contra de les desigualtats socials primerament i, més tard, per promoure una recollida popular entre la població per a pagar les sancions a l'autoritat política. Finalment és traslladat a una altra població de l'arquebisbat de Saragossa per evitar problemes. Este mateix capellà el 1967 havia estat nomenat per la pròpia autoritat eclesiàstica consiliari de la Joventut Rural vinculada

Coberta del llibre de José Guarc

a la JARC. Poc li va durar la confiança quan es va mantenir crític amb el poder religiós. Altres capellans del Matarranya molt actius que donaran suport als religiosos censurats i que formaven part de la JARC seran Valentín Barón a Maella, Isidro Jesús Cabello a la Ginebrosa, Victorio Sevilla a Penaraja, Paco Chueca a la Portellada i Manolo Liarte a Queretes, este últim originari de

Maella. El moviment de la JARC va ser molt important per a les nostres viles ja que va aconseguir dinamitzar la joventut dels medis rurals amb els clubs de jòvens que organitzaven diferents activitats culturals que tenien molta acceptació: teatre, excursions, jocs, biblioteques, cultura popular, edicions de materials de formació... però que en un moment donat va ser massa progressista per a una església molt vinculada encara amb el franquisme més conservador. Com ens recordava Francisco Domènech, actual alcalde socialista de Favara, durant l'enterrament i l'acte d'homenatge a José Guarc, s'intuïa en l'ambient la divisió de l'església oficial i la que representava el testimoni del compromès capellà valldesgorfà.

L'ESMOLET

«Una inutilitat, una generositat, una irrisió» // Carles Terès

Diumenge passat vaig poder passar (això sí, d'una esgarrapada) pel maset de les Capçades. Tot i ser un dia lluminós i fotogènic —ja m'enteneu: assolellat però amb uns estètics nuvolets escampats pel cel molt blau— el maset estava trist. Ell també ha patit de la llarga licanthropia i, a més, estava afectat per la persistent sequera hivernal. De fet n'havia retardat la visita precisament per por de trobar-me els arbres, plantats ara fa quatre o cinc anys, morts d'inanició, de set. I l'interior de l'edifici amb el rastre dels ratolins —els propietaris *de facto*— escampat pertot. Tanmateix no tenia excusa: havia de fer unes fotos per Queretes (de fet el meu poble, malgrat tot) i la dona m'havia fet l'encàrrec habitual: «si vas a Queretes, porta llorer». I és que enfront del maset hi ha un vell llorer; segons el tiet l'ú-

nic de la contrada. L'amenitat de l'indret és innegable, i el llorer hi contribueix en gran mesura. No puc evitar esmentar el que n'escriu l'Estellés al *Quadern de Bonaire*: «La fulla de llorer, al plat, era una inutilitat, una generositat, una irrisió; però atorgava al menjar un aroma penetrant grat, perdurable». Vaig comprovar l'abnegada resistència dels arbres i l'enigmàtica absència de traces dels ratolins. Finalment, amb l'excusa d'aplegar una garba de fulles, vaig entregar-me a l'abraçada perfumada del llorer. Abans de marxar, vaig abocar-me al pou. El pam d'aigua que hi restava em retornà la meua imatge des de la profunditat. Vaig recordar *La vella del fons del pou*, d'en Pau Ribà. És el que té això de vagarejar en solitud: els pensaments naveguen a la deriva per les circumvolucions del cervell.

Sobre el Regeneracionisme aragonès

// JOAQUIM MONTCLÚS

Després de la restauració al poder del rei Alfons XII, l'any 1875, es va implantar una forma de govern en què s'alternaven en el poder els conservadors i els lliberals, pràcticament, sense que res canviés. Aquest sistema, en els seus alts i baixos, es va perpetuar fins l'any 1923, moment de l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera. Des del punt de vista polític, aquest darrer període va ser molt pitjor que l'anterior.

Com ja és conegut, a principis del segle passat, a la comarca del Matarranya van aparèixer tota una sèrie de prohoms que es van preocupar pel desenvolupament en general de la seva terra i també pels estudis humanístics en el camp de la història, l'arqueologia, la llengua, el dret, la geografia i d'altres. Alguns historiadors els enquadren en el moviment del Regeneracionisme aragonès i, entre d'altres, cal citar a Santiago Vidiella, Julián Ejerique, Marià Galindo i Joan Cabré de Calaceit, Lorenzo Pérez Temprado, secretari de l'ajuntament de Massalió i Maties Pallarès de Pena-

Coberta del número 4 del «Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón»

roja. Malgrat que no es va integrar totalment en el grup, cal citar també a Juan Pío Membrado de Bellmunt de Mesquí.

Tots ells, en els camps citats anteriorment, van fer unes grans aportacions. Precisament, fa poc ha aparegut publicat el llibre, sota el títol *El grupo del Boletín de Historia y Geografía del Bajo Aragón. Evocación en su correspondencia epistolar* (1883-1954), del professor Enrique Vallespí Pérez, nét de Pérez Temprado, que relata, d'una manera magnífica, les gestes i proeses de tot aquest grup.

Està molt clar que tots junts van fer grans aportacions i també s'ha de dir que se'ls ha fet justícia històrica, però, faltarien a la veritat, si no diguéssim que la major part d'ells formaven part del caciquisme conservador que dominava les nostres terres a principis del segle passat. Molts d'ells no treballaven, vivien de rendes i eren els que decidien i posaven els alcaldes i els altres membres dels ajuntaments. El grup do-

nava suport al senyor Sebastián Bermúdez de Castro, més conegut com el Marqués de Lema, el gran cacic que dominava la comarca del Matarranya i tot el Baix Aragó. Ell posava els diputats, pels districtes de Vall-de-roures i Alcanyís, que anaven a les Corts de Madrid, fins que l'any 1916 va aparèixer la figura del lliberal, Carles Emili Montañés, que guanyà totes les conteses, en el districte de Vall-de-roures, fins la proclamació de la dictadura de Primo de Rivera.

Des del punt de vista polític, foren un desastre. Només cal mirar com deixaren les poblacions fins al moment de proclamar-se la República. Ells mateixos reconeixien que la famosa associació Fomento del Bajo Aragón, creada l'any 1913 per a defensar els interessos de la comarca, va fracassar per les intrusions dels homes del Marqués de Lema i també per no comptar amb els lliberals. Quan es parla d'aquests prohoms, cal recordar les grans aportacions, principalment, des del camp dels estudis humanístics que feren, però des del punt de vista polític també cal posar-los en el seu lloc. Una vegada més, és necessari fer menció a la famosa frase de l'evangeli «A Déu el que és de Déu i al Cèsar el que és del Cèsar».

LO RASPALL

José Guarc de Valdealgorfa // Ramon Mur

José Guarc, que s'havia retirat al seu poble natal de Valdealgorfa en jubilar-se i després d'haver regentat durant 40 anys les parròquies dels pobles de colonització de Pinsoro, Valdereñas i El Bayo, a les Cinco Villas, en les rodalies d'Ejea de los Caballeros, va morir de forma del tot inesperada el passat 24 de febrer.

Tot va passar amb tanta rapidesa, que jo vaig tindre notícia de la mort de Guarc, als tres dies d'haver estat enterrat a Valdealgorfa. Vaig saber, al mateix temps, que al dissabte següent, 3 de març, se celebraria un funeral a Pinsoro, amb presència de l'arquebisbe de Saragossa, Manuel Ureña. I cap allà vaig anar.

L'humil i auster temple de colonització es trobava a vessar de veïns dels tres pobles de colonització. Va arribar el moment de l'homilia. Monsenyor Ureña va recordar al sacerdot mort, sempre tutejat i conegut simplement com Pepe o José a seques, com «senyor José». I ja al final de la seua prèdica altisonant va afirmar que «tot i ser sacerdot, el senyor José també va tenir les seves deficiències». L'arquebisbe acabava de complir la seva missió: recordar, amb aquesta diplomàcia tan episcopal com gens

santa, que l'estimat i mai oblidat 'cura' de Pinsoro, Valdereñas i El Bayo, havia estat un sacerdot no del tot ben vist per la jerarquia mandatària de l'Església Catòlica en l'actualitat.

I és que José Guarc va ser un capellà terrenal, arran de terra, compromès amb el Moviment Rural Cristià, que es va guanyar la vida amb les seves mans i va exercir el ministeri sacerdotal no com a professió sinó com autèntica vocació evangelitzadora. I això, a la vista està, no és del gust dels bisbes, que sembla com si se sentissin més celestials que terrenals. Per descomptat, aquests bisbes de l'hora present, com Manuel Ureña, no són d'aquest món al que sí que volien pertànyer els capellans com José Guarc Pérez. En canvi el poble, el creient i el no creient, va estar sempre del costat de mossens com Guarc que «ens va ensenyar a viure i conèixer "una altra" Església», segons va afirmar una dona que va llegir un emocionant i sentit comiat al capellà de l'era postconciliar que ja no és l'actual. Els capellans com Guarc eren més estimats per la gent que per la jerarquia de l'Església a la qual pertanyien.

La «Prehistòria lírica» de Jesús Moncada

// MÀRIO SASOT

La revista *Turia* publica, al número que acaba d'aparèixer a meitat de març, un treball del professor i escriptor saragossà Javier Barreiro que rescata un desconegut poemari de joventut de l'escriptor Jesús Moncada, publicat en 1961. Es tracta d'un fullet desplegable que conté dos poemes breus, «Gaviota de la agonía» i «Gaviota del amigo»; dues narracions dialogades en prosa poètica, «Emboscada» i «Lilas», i deu composicions curtes emmarcades sota el títol general de *Poemas*. Els textos moncadians van acompanyats d'una breu presentació sense firma que defineix al futur autor de *Camí de Sirga* com «un jove escriptor de Mequinensa» i d'uns dibuixos fets pel mateix Moncada.

Aquest opuscle apareix en una anomenada *Hoja mural de poesia para el pueblo*, editada pel Ministeri d'Educació i Cultura, que continuava en aquells temps en mans de Falange. Era el número 2 de la col·lecció «País», del qual es van tirar mil exemplars a la impremta saragossana Talleres Gráficos La Editorial.

«Aquests fulls murals eren penjats a les façanes dels ajuntaments o en centres culturals i biblioteques de la província», explica l'investigador saragossà Javier Barreiro.

Barreiro va trobar aquest exemplar amb les poesies de Moncada per casualitat a la Fira del Llibre d'O-

Ha huído la primavera
en el silencio.

Sólo han quedado —amigo—
una gaviota
y dos niños que lloran
junto al camino.

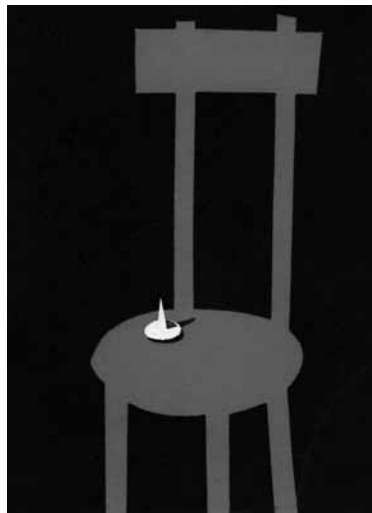
Ha huído la primavera
en el silencio

Poema i
dibuixos
de Jesús
Moncada

casí de Saragossa de l'any passat.

Segons comenta en la seva anàlisi que apareix a *Turia*, titulat: «La prehistòria lírica de Jesús Moncada» el professor saragossà afirma que «els textos de Jesús mostren, lògicament, una poesia juvenil, profusa en malenconies, solituds i assonàncies però en els quals ja s'entreu un ús estètic del llenguatge. El simbolisme de les imatges és moltes vegades evident i remet a altres poetes de la moderna tradició hispànica, com Juan Ramón Jiménez, Lorca, etc.».

»Malgrat les seves ingenuïtats juvenils i el pes de la seva inadaptació a un lloc tan diferent a la seua Mequinensa natal com Saragossa, aquests poemes contenen una gran pureza expressiva i són un element

imprescindible per a connectar la prehistòria poètica d'un dels més importants narradors aragonesos de l'últim mig segle».

Un d'aquests textos lírics ara rescatats de l'oblit, «Emboscada», diu així:

«El niño era un río sin peces. El viento / le traía — ¿dónde las cortaba el viento?— / historias blancas y azules. / Y tenía rosas. Y pájaros. Y una plaza / silenciosa. Un cuento de marineros. Y un / arlequín de trapo. / Un día el niño tiró

su arlequín de trapo / al lago. Y el viento suave gruñó historias / terribles. / El niño lloraba. / —¡Viento! ¡Ay, mi amigo el viento! / Y a la plaza silenciosa llegaron los ecos / desconocidos de la muerte de las flores blancas».

Jesús Moncada (Mequinensa 1941-Barcelona, 2005) va venir a estudiar a Saragossa amb 12 anys d'edat. Allà va fer dos cursos del batxillerat elemental al Col·legi de Santo Tomàs d'Aquino, propietat de la família Labordeta, i a continuació va realitzar la carrera de Magisteri. El 1958 torna a Mequinensa, on va exercir de mestre i professor de dibuix, i va retornar a la capital aragonesa en 1960. Per a fer el servei militar. Els poemes ara descoberts per Barreiro, editats el 1961, pertanyerien a aquesta segona etapa saragossana.

LA VIDA EN CALMA

La música // Teresa Serrano

Entre tantes coses lletges que dominen els nostres dies, em sento en l'obligació, per pura salut mental, de trobar eixa bellesa que algunes coses desprenen de manera natural.

Sona el fil musical, que arbitràriament selecciona cançons, unides pel llaç comú de l'absència d'estrídències, són part de realitat que crea un buit per l'assossec.

Aquestes cançons, que són el lament d'unes veus que suggereixen realitats, que ens xiuxiuegen vivències, que ens fan existir com a individus únics.

Uns instants per a les veus que no es queixen, que no arrossegueuen els seus laments a la recerca del desconsol, no per falta de raons, sinó per necessitat d'aïllar durant un moment

a la ment acorralada en aquests temps desencantats.

La música com a element irreductible, com a component aliè als vaivens del moment, com a mà bressadora que torna al ritme cardíac un so normalitzat.

Avui no escolto sintonies de protesta, avui m'envolten els sons dels que senten amor, desamor, alegria o tristesa, i que, aliens a aquest món, es recreen en el seu component amb les seves veus i lletres, el transcórrer d'una vida interior que pugna per ser protagonista. Una franja en el camí que es desentén de vegades. Una taca d'oli ballant en l'aigua, resistint-se a diluir-se.

Ja que, si existeixen tan sols els refugis en l'ànima, ¿quin lloc trobarem per a ser lliures?

Se celebren a Fraga les jornades «Llengua i seducció»

// REDACCIÓ

Al llarg del cap de setmana del 16 de març s'ha realitzat a Fraga una nova edició de les jornades per a la dignificació lingüística, dirigides per l'activista cultural Quim Gilbert. Enguany, aquestes jornades s'han titulat *Llengua i seducció*.

Com sempre, el Palau Moncada ha acollit les diverses conferències. El primer conferenciant ha estat l'escriptor Francesc Serés, amb el parlament 'Un món, dues literatures, mil punts de vista'.

Serés ha explicat el seu periple vi-

Francesc Ricart i Francesc Serés
RAMON MESALLES

tal en la descoberta de la llengua i la literatura catalanes. Així doncs, l'escriptor ha relatat com als quinze anys no sabia ni tan sols que existia la literatura catalana, i com això va

canviar gràcies al *Camí de Sirga* de Moncada. Tot plegat va fer arribar a Serés al «punt màgic que pots escriure el que penses: llavors és quan t'adones de la importància de les literatures».

Tot seguit, Josep Maria Prim ha presentat el seu assaig *Contra la franja*. En aquest assaig, Prim parla sense embuts sobre la dissolució del bisbat de Lleida i el conflicte per les obres de les parròquies de la Franja (per a més informació sobre aquest llibre, vegeu pàgines 18 i 19).

Després del descans de mig matí, ha estat el torn de Diego Gómez, expresident d'Escola Valenciana, que ha obert un interessant col·loqui sobre l'experiència d'aquesta entitat valenciana. El matí s'ha completat amb l'hebraïsta Tessa Calders i la seua conferència sobre el renaixement de la llengua hebrea.

ESTAMPES RIBERENQUES

Tempsdefranjadigitalsmartfonwasapebook // Marina d'Algars

Sóc antiga i melancòlica, procuro alfabetitzar-me en informàtica i tot allò que el progrés obliga però em domina sentir el paper a les mans i no les tecles de l'ordinador i la pantalla. Tinc una forta resistència a abandonar el tacte, l'olor del llibre que m'acompanya en els viatges, que esguarda a la cafeteria de l'estació del tren, que vigila els meus somnis a la tauleta de nit, que va en mi al bus, a la sala d'espera del dentista o la ginecòloga. M'agraden els fulls del llibre amb una petita taca d'alguna pasta o cafè que goteja mentre assaboreixes les lletres i la beguda, a voltes es fan bombolletes al paper per alguna llàgrima inevitable que rellisca si la història m'ho provoca.

Per això quan em van dir que *TdF* sortiria digital, tot l'equilibri emocional se'n va aflonjar:

—No, no, no... serà la mort!

Estava tan afectada per esta qüestió que ho comentava a tothom i una cosina internauta a qui després de plantejar-li les meues raons de resistència romàntica em va donar la seua opinió, i la veritat, crec que té raó, encara que a mi em costarà el canvi.

La primera cosa que em va dir és:

—A mi em sembla millor perquè així la podré llegir jo i més gent, sobretot la gent jove que són los que tenen més accés a Internet i a més a més ells estan acostumats a llegir en pantalla, i la gent que està a l'atur també. Als jubilats en tenen facilitat, fan cursets i saben molt de tot este món. Pensa que la

possibilitat de lectors és molt més gran; es veu a tot lo món.

—Sí, però hi ha gent analfabeta digital.

—Se la poden imprimir. Avui dia amb los Smartphones, los Ebooks, o qualsevol sistema operatiu tothom ho pot llegir.

—Mira, explica'm què és tot este vocabulari estranger.

—Smartphones són telèfons amb possibilitat d'accés a internet; Apple és una marca d'ordinadors i telèfons; són com los ordinadors amb diferents sistemes operatius: Windows, Ubuntu, Red Hat, Linux és el sistema operatiu, llegeixen a Wasap una aplicació per enviar missatges gratuïts. El sistema operatiu del Mac és un sistema propi; es pot simular que treballa en Windows, veus a l'entorn gràfic de Windows, però amb el Mac. Word és un programa per a escriure. Lo millor programari és OpenOffice, que vol dir que està obert, és gratuït i més potent. Microsoft és una gran empresa. Ebooks són llibres digitals que poses a un pendrive; poses PDF, són Words però protegits.

—Què vol dir 'protegits'?

—Vol dir que no pots manipular el text...

A la nit, els meus somnis eren una òpera d'imatges digitals amb un llenguatge incompreensible i música robòtica: Microsoft, ebooks, PDF, pendrive, Word, Windows, Office, Ubuntu, Linux, Macintosh, Wasap, Smartphones, compatibilitat, entorn gràfic, sistema operatiu propi... i *TEMPS DE FRANJA DIGITAL*...Uf!

d'Economia, Alberto Larraz, i d'Indústria, Arturo Aliaga, signaven amb els representants d'ILD, un protocol de col·laboració que comprometia al govern regional a signar un decret que agilitzés els tràmits de compravendes dels terrenys on hauria d'instal·lar-se el complex i a reformar la Llei aragonesa per a què permetés obrir Centres d'Oci d'Alta Capacitat. Aquesta nova Llei del Joc «a mida» es va aprovar a les corts regionals el 26 de juny de 2009 amb els vots del PAR i PSOE, l'abstenció del PP i l'oposició d'IU i Chunta Aragonesista (CHA).

Amb el camí legal i expedit, ILD va signar el compromís de venda de 1.300 hectàrees en el terme d'Ontinyena al preu de 9.000 euros l'hectàrea de regadiu i de 6.000 per secans i erms, compra venda que acaba d'anar-se'n definitivament en orris al no comparèixer els compradors al finalitzar el termini legal per a fer efectiva l'operació.

Dirigents obscurs

Paral·lelament, en els últims tres anys han anat apareixent a la premsa diferents episodis obscurs on els antics i actuals dirigents s'han vist relacionats.

Dos dels homes forts del grup promotor, Paul Stephan Allegrini i Christian Colus, van aparèixer implicats en el cas del casino virtual Goldenpot, amb seu a Barcelona des de 2003 i que en poc més de dos anys van acumular un deute a diferents institucions públiques de 356.868 euros.

La societat Darlen Ltd, principal accionista de ILD, apareixia vinculada al comissionista André Guelfi, implicat en diferents escàndols financers i polítics a Xipre i Itàlia. Altres directius d'ILD, Josep Carreras i Jaume Riera, van intentar vendre-li al conseller d'indústria aragonès un motor de baixa emissió de CO2

Firma del protocol de Gran Scala:

(d'esquerra a dreta) Paul Stephane Allegrini (BM Parts, accionista de ILD), Sebastien Tranchant (TGT, accionista de ILD), Pierre Louis Amancic (Prodimi, accionista de ILD), Marcelino Iglesias (president d'Aragó), José Angel Biel (vicepresident), Alberto Larraz (conseller d'Economia) i Arturo Aliaga (conseller d'Indústria)

i per buscar finançament utilitzaven «sense permís» el logo del govern autònom.

L'últim representant públic de Gran Escala, Mark Campbell, va ser detingut i posteriorment condemnat a cadena perpètua per l'assassinat de la seva dona l'octubre de 2009, l'executiva de l'empresa de relacions públiques Aristocrat Olga Pleguezuelos, clavant-li entre 20 i 30 punyalades.

Una llarga lluita pel sentit comú

// M.S.

Durant tots aquests anys, van ser moltes les veus de persones i entitats que denunciaren la irracionalitat d'aquest model de desenvolupament, alertaren dels problemes mediambientals que portaria i posaren en dubte la fiabilitat i viabilitat del projecte.

La Plataforma «Stop Gran Escala», que agrupa a totes aquestes veus crítiques, han expressat en un comunicat que «l'*affaire* Gran Scala és un bon exemple del que pot passar quan no es té un projecte coherent per a un territori i s'està disposat a donar suport a qualsevol proposta que generi una percepció (real o no) de creació de llocs de treball». I alerten de que «al costat de l'economia real conviu una economia tòxica que té contraindicacions molt greus».

José Luis Marqués, Conseller d'Ecologia y Desarrollo (Ecodes), trau la conclusió de que «una iniciativa que només té suport en el pla polític, però que no té un ampli suport ciutadà, té molt poques possibilitats de tenir èxit. No hi ha solucions fàcils i miraculoses».

Julián Buey, Secretari General de CCOO-Aragó, comentà que el projecte Gran escala «s'ha revelat com una virtualitat

que no basa el seu desenvolupament en l'aprofitament sostenible de recursos propis i s'ha desinflat amb la mateixa bombolla amb la qual va sorgir».

Carlos Saura. President de Càritas Aragó, suggereix que «cal aprofitar el fracàs de Gran Scala com a oportunitat per impulsar a la zona processos de desenvolupament econòmic basats en la producció local, mediambiental i ètica, que permetin la recuperació comunitària de les poblacions i territoris afectats».

Jose Luis Batalla, registrador de la propietat jubilat i Vicepresident d'Ecodes, planteja la reflexió de que els «sense poder», de vegades, tenen raó i els del poder, no sempre.

Finalment, Rosa Arqué, membre de Stop Gran Scala al Baix Cinca, conclou que «Gran Scala per a mi va suposar una experiència molt enriquidora a nivell humà, ja que vaig aprendre a organitzar, a col·laborar, a argumentar, a coordinar, a conviure i a lluitar contra alguna cosa que considero injusta». I desvelà que «durant tot el procés de lluita ha patit escoltant declaracions dels polítics aragonesos del més pur estil mafiós».

Carles Terès
al seu estudi
CÈLIA ANTOLÍN

Pregunta. És vostè un escriptor de vocació tardana?

Resposta. De fet va ser la meua primera vocació. Vaig tenir com a professor a l'EGB a Miguel Omedas, alcorisà, un magnífic pedagog. Ell em va fomentar l'hàbit de l'escriptura. Mai no he deixat d'escriure, però la vida em va dur per camins que em van allunyar de la possibilitat de la creació literària seriosa.

P. Van ser el col·lectiu 'Viles i gents' o les seves col·laboracions a Temps de Franja les seves plataformes de llançament?

R. En certa manera sí. L'escriure una columna amb una extensió acotada, va fer que hagués d'"esmolar" el què volia explicar i m'ha ensenyat a ser més precís en el llenguatge.

P. Prefereix la narrativa de ficció a l'assaig o és a l'inrevés?

R. Com a lector, indubtablement la narrativa. A l'hora d'escriure també prefereixo la ficció. Per escriure'n no n'hi ha prou amb el domini de la llengua, cal crear un món del no-res. Millor dit, cal recrear un món a partir de les experiències pròpies i les que imaginem.

P. Què és la llicantropia?

R. Els instints ancestrals que mantenenim, més o menys apaivagats, sota la racionalitat que ens governa.

«Els llicantrops m'observen, emparats per la vegetació que s'apodera dels bancals abandonats per l'home»

P. I creu que es donen casos de llicantropia als boscos i muntanyes del Baix Aragó?

R. Sempre he estat un enamorat del bosc i els espais despoblats, especialment dels del meu país, que és on sento el batec d'alguna cosa molt profunda. Potser és pel fet d'haver-me criat a Catalunya: allà l'excursionisme era una religió. Els llicantrops m'observen, emparats per la vegetació que s'apodera dels bancals abandonats per l'home. A voltes la seua presència em produeix basarda, però vull creure no em volen cap mal; només estimular-me la imaginació.

P. Corren bons temps per a la literatura?

R. Jo crec que sí. Vivim uns temps excepcionals: tenim tots els clàssics i els contemporanis que s'hi van afegint.

P. Què aporta el dissenyador gràfic que sempre ha estat vostè a l'escriptor que ara és també?

R. Potser la concisió, la jerarquització. Hi ha una part de creació, és clar, però sempre cal supeditar-la a l'objectiu, a l'encàrrec. Saber quina és la funció de cada element, prescindir d'allò sobrer... el mateix que en la literatura.

CARLES TERÈS, PREMI GUILLEM NICOLAU 2011 «Per a escriure no n'hi ha prou amb la llengua, cal crear un món del no-res»

// RAMON MUR

Carles Terès Bellès és una d'aquelles persones creatives per naturalesa. Un mestre baix aragonès, d'Alcorisa —quina casualitat—, va ser qui en la seua Catalunya natal va fomentar-hi l'hàbit de llegir i escriure. Des de llavors, Terès no ha deixat de llegir constantment, que és la millor manera d'esdevenir l'escriptor que també és des de la seva infantesa i que l'ha portat a conquerir el Premi Guillem Nicolau 2011 del Govern d'Aragó per a escriptors aragonesos en català. Sense abandonar mai la lectura i l'escriptura, Terès va orientar la seva vocació creativa cap al dibuix des del qual va saltar al disseny gràfic del que és un brillant professional a Alcanyís i comarca des de 1993. Parlar amb Carles Terès és un plaer pel seu ric català, pel seu interès per descobrir nous camins en tots els ordres de la vida i, sobretot, perquè s'ha convertit en un excel·lent ambaixador del Baix Aragó que parla català allà on vagi.

P. El Baix Aragó ha estat comarca inspiradora de variada literatura. Quin nou tema li agradaria a vostè desenvolupar en el futur?

R. Em sedueixen les vides anodines que amaguen secrets insospitats. La barreja de les coses que ens passen a tots (sentiments, relacions, desitjos...) amb la zona obscura i misteriosa.

P. Vostè ha col·laborat amb diversos mitjans informatius. Com veu avui el panorama informatiu al Baix Aragó?

R. A nivell comarcal hi ha un sol grup de comunicació (això sí, ben potent) i poca cosa més. Dels mitjans aragonesos em dol l'anticatalanisme que indefectiblement apareix en notícies i articles. I a nivell estatal... hi ha un monocultiu asfixiant de mitjans de dreta.

P. La crisi econòmica ha aturat un desenvolupament esperançador de les agències de publicitat i de disseny gràfic en el Baix Aragó o mai l'horitzó va ser massa clar?

R. Els anys 93 a 96, van ser durs perquè la gent no acabava d'entendre què era això del disseny gràfic. Tot i així vam aconseguir una bona quantitat de clients que han anat augmentant a base de feina i compromís. Ara la cosa està molt malament per a tots els sectors, i en el disseny gràfic ho notem força.

ni ha prou amb el domini de la llengua, no-res»

P. Al marge de totes les dificultats tan ben conegudes per tots, la situació, en general, del català ha millorat o empitjorat en els pobles bilingües del Baix Aragó des que vostè es va establir a la comarca?

R. El que s'ha avançat ha estat a costa de l'esforç titànic d'uns pocs conscienciats que estimen la seua terra. La majoria d'escriptors franjencs usen el català tot i no haver-lo après en condicions; la creació cultural està millor que mai, però la població continua manipulada per les elits de sempre, pels mitjans de comunicació conservadors, per la tele-escombraria... L'idioma s'està desfent sota la mirada complaguda d'alguns professors que no assumeixen que la nostra llengua és més important per a nosaltres que els retaules gòtics, perquè és l'herència viva de la gent del territori.

P. Quina és la diferència més notable, la que més l'ha sorprès, entre el català del Matarranya i el del Mesquí-Bergantes?

R. Sentir parlar als parents d'Aiguaviva o als amics codonyerans és un plaer que m'ha fet estimar encara més el nostre idioma, en descobrir-lo tan ric i variat en una porció tan petita de terra.

P. La natura d'aquesta terra aporta algun altre senyal d'identificació?

R. Hi ha certes plantes, animals, motius arquitectònics... És un element més a tenir en compte a l'hora de fer imatges corporatives.

P. La comarca del Baix Aragó ha millorat, empitjorat o està estancada respecte a quan vostè va arribar?

R. Del 93 ençà ha fet un canvi espectacular, com a molts altres llocs d'Aragó. La bonança econòmica i, sobretot, els ajuts que arribaven d'Espanya i Europa hi ha contribuït. Espero que les empreses i associacions aguantin aquesta travessa del desert, perquè si no la zona podria tornar a caure en la letargia.

P. Vostè va ser regidor de Torredarques.

Una experiència per mai més repetir?

R. En el moment de plegar, sí que vaig dir «mai més». És una feina molt àrdua que no té la més mínima retribució, si més no en aquella època de la Mancomunitat del Matarranya. El pitjor de tot és que sempre hi havia algú que se sentia perjudicat pels acords municipals. Però un o altre ho ha de fer, si no la cosa no funcionaria. De moment, ja tinc prou feina a casa.

P. És difícil explicar què és el Baix Aragó a Barcelona?

R. Moltíssim. Aquí ens acusen de «catalanistes». A les meues filles, que són aragoneses de cap a peus, encara algú els ha dit «catalana» com a insult, només perquè parlen una llengua aragonesa no castellana. En canvi a Barcelona no existim. A la majoria tant se'ls en dona la nostra llengua comuna. La paranoia aragonesa del pancatalanisme és una fal·làcia grotesca. Som un destí turístic i prou. Quan vénen els barcelonins, et diuen (en el supòsit que parlin català) «anem a dinar a "Calaceite"» o «vaig

a posar benzina a Monroyo». Ni tan sols empen els topònims reals!

P. Quina mena de llibres li agrada llegir i quins s'atreveria a recomanar?

R. Bàsicament de narrativa. Darre-rament he quedat atrapat per la manera d'escriure d'en Murakami. Els dos llibres de David Vann que he llegit són impressionants. *La pell freda* d'Albert Sánchez Piñol és brillant, també. I *Olive Kitteridge*, d'Elisabeth Strout. *El fill de l'acordionista*, de Bernardo Atxaga, és un dels millors llibres que mai he llegit.

P. Prefereix el llibre de paper o el digital?

R. En digital encara no he llegit res. Per a mi, el plaer del paper (el disseny de la coberta, la facilitat d'us, el remenar a la llibreria...) fins ara és insubstituïble.

P. Un lloc o punt en el Baix Aragó on es va quedar mut d'admiració?

R. M'emocionen els indrets solitaris, amb feixes devorades pel bosc i masos abandonats on encara s'hi perceben els treballs de la gent que els habitava. I el paisatge lluminós que es veu només eixir de Mont-roig cap a Torredarques: m'eixampla el cor.

«La paranoia aragonesa del pancatalanisme és una fal·làcia grotesca»

Referent cultural del Baix Aragó

// R.M.

Vaig conèixer Carles Terès al diari *La Comarca* del Baix Aragó l'any 1994. Acabava d'establir-se a Alcanyís amb el propòsit d'exercir la seva professió de dissenyador gràfic al Baix Aragó. Aquells primers passos no van ser fàcils de cap manera. Però es pot dir avui que Carles va ser un aventurer, un impulsor d'una activitat professional llavors poc coneguda a la comarca. Nascut a Barcelona el 1962, de pares procedents de Estopanya i Queretes, va decidir establir-se entre Alcanyís i el poble de la seva dona, Torredarques. I aquí, a la terra baixaragonesa, segueix amb la seva família a la qual van arribar dues filles per a les quals Carles encara ha de treballar moltes hores al seu

estudi de dissenyador.

Al llarg d'aquests anys, Terès ha estat de tot al Baix Aragó, fins i tot regidor de Torredarques, secretari de l'Associació Cultural del Matarranya, dissenyador i coordinador de la revista *Temps de Franja*, l'única publicació d'Aragó en català. Forma part des de 1995 del col·lectiu 'Viles i gents', columna en català que es publica cada setmana a *La Comarca* i té el seu espai propi a Internet, L'esmolet.

Des del disseny gràfic i el dibuix fins a la literatura, Terès abasta un camp molt extens de promoció artística creativa. Carles Terès és ja un escriptor del Baix Aragó en català i, sens dubte, un destacat referent cultural a la Terra Baixa.

Despoblament i repoblament evolutiu de la demografia de la Franja (1996-2011)

// NATXO SOROLLA

L'any 2011 la població total de la Franja es troba estabilitzada, prop dels 50.000 habitants¹. El panorama demogràfic és divers al llarg del territori, i té dinàmiques ben diferenciades. La demografia de la Franja es defineix a partir d'una àrea central, assentada en la confluència de l'Ebre, el Cinca, el Segre i el Matarranya, que concentra la major part de la seua població. Mentre, a la resta del territori, les poblacions tenen una demografia menor. Fraga és la població major, amb 14.426 habitants. Al Baix Cinca destaquen Mequinensa (2.478), Saidí (1.689) i Torrent de Cinca (1.337). Tamarit és el major municipi catalanoparlant de la Llitera, amb 3.711 h., i el Torricó en té 1.492. A la Ribagorça només Benavarrí sobreix poblacionalment, amb 1.180 h. Al Matarranya, Vall-de-roures en té 2.303, que va superar l'any 2004 l'altre gran municipi del Baix Matarranya, Maella (2.018). A més, una població de l'Alt Matarranya, Calaceit (1.143), i dos més del Baix Matarranya, Favara (1.263) i Nonasp (1.054), superen també els mil habitants.

Entre les poblacions més menudes de tota la Franja es troben Torredarques (95) i el municipi de Viacamp i Lliterà (48). Per tant, clarament, el major eix de divergència demogràfica a la Franja és per la mida dels municipis. La mitja és de 783 habitants per cadascun dels 62 municipis que conformen el territori. Però amb un gran pol de diferenciació entre Fraga i la resta de municipis.

Així, la població total de la Franja és de 48.514 habitants l'any 2011. I tal com sabem, gran part d'aquesta població és parlant de català. Segons les darreres dades (any 2004), el nombre total de parlants a la Franja és de 42.000². L'evolució demogràfica de la població de la Franja és decreixent, per segon any consecutiu. La pèrdua és del 0,7% d'efectius, mentre que l'any anterior la pèrdua havia estat de només 0,1%. El màxim de població dels darrers anys se situa l'any 2009, amb 48.946 habitants. La

xifra venia creixent des de l'any 2000, en què el territori va assolir el seu mínim històric, amb 46.075 habitants.

Pel que fa a l'evolució comarcal, ha estat un any amb dades negatives per a totes les comarques, fins i tot per al Baix Cinca (-0,4%), que l'any 2010 era l'única comarca que mantenia fluxos de creixement poblacional. Aquesta havia estat la comarca que major increment havia acumulat, fins els 20.379 habitants amb que compta actualment, i un creixement de fins a un 15,1% en la sèrie disponible (1996-2011).

Ben al contrari, la major part de les comarques de la Franja han acumulat pèrdues al llarg d'aquest període. El cas més exemplar de despoblament el representa La Llitera, que dels 9.986 h. que tenia l'any 1996 ha anat perdent paulatinament fins els 8.999 h. que té en l'actualitat, una pèrdua del 9,9%. Per contra, la dinàmica general del Matarranya ha estat d'estabilització en els pocs més de 15.000 habitants (15.461). Amb tot, les dades de població han estat lleugerament més favorables al Mesquí/Bergantes, que no pas a la resta del Matarranya històric. En tot el període la conca alta del Matarranya ha mantingut xifres més baixes que no les que tenia inicialment, i el Baix Matarranya també ha mantingut xifres regressives, tot i que més moderades que no pas les del seu sud. Finalment, la Ribagorça catalanoparlant, que l'any 2011 té 3.768 habitants, no ha aconseguit al llarg de tot el període superar la seua xifra inicial de l'any 1996, situada poc més alt (3.879). En resum, la dinàmica generalitzada a la Franja ha estat de reducció de població en totes les comarques al llarg d'aquesta dècada i mitja, a excepció del Baix Cinca.

Pel que fa a l'evolució municipal de

la població al llarg d'este període (1996-2011) es marquen dues grans línies. D'una banda, els municipis amb dinàmiques generalitzades d'estabilitat i creixement, i de l'altra, els municipis amb dinàmiques generalitzades de decreixement. Entre els primers sobretot trobem la part central de la Franja, i entre els segons, tant el Matarranya com la Ribagorça. Però amb importants excepcions. De fet, al

grup expansiu es poden diferenciar fins a quatre tipologies diferents, que van des dels municipis estables fins els que creixen d'una manera molt important:

- En el grup que trobem les poblacions **estables** demogràficament es concentren els 19 municipis que mantenen variacions de població poc importants al llarg del període. Tenen una representació territorial molt àmplia: Alt Matarranya (La Canyada, Codonyera, Torre de Vilella, Queretes, Massalió) i tot el Baix Matarranya (Maella, Favara Nonasp i Faió) juntament amb Mequinensa, i l'altra gran població del Baix Cinca, Saidí. També l'àrea sud de la Llitera, i també més poblades, com el Torricó i Tamarit, a més de Vensilló. I a la Ribagorça, Benavarrí, Estopanyà, Les Paüls, Monesma i Torlarribera.
- En el grup que té un **creixement moderat**, es perdia població fins l'any 2002, que emprèn un creixement moderat fins el màxim de 2009 amb una mitjana del 117% de la població respecte la que tenia l'any 1996. És liderat sobretot per Fraga, però també hi ha Aiguaviva, de l'Alt Matarranya la Freixneda i Vall-de-roures, i de la Ribagorça, Castigaleu i Isàvena.
- Entre els que tenen **creixement molt important** hi ha només dues poblacions: Bonansa i la Sorollera.

Els dos són poblacions menudes amb certa repercussió política en els darrers anys. Entre el 1996 i el 1998 la població va decreixer, però a partir d'aquesta data el seu creixement s'accelera fins els seus màxims l'any 2005, havent sumat pràcticament el 50% més de població.

- Finalment, Viacamp i Lliterà (Ribagorça) configura un fet diferencial, amb uns registres força distingits, donat que la seua població decreix fins l'any 2006, per fer un canvi en només un any, que fa augmentar la seua població en més de la meitat de la que comptava a l'inici de la sèries.

Al grup regressiu es poden diferenciar fins a 3 grups:

- Els que **decreixen moderadament**, que són fins a 19 municipis. De mitjana han reduït la població fins a un 13% en aquesta dècada i mitja. Sobretot es forma per municipis de tot el Matarranya (Bellmunt, la Ginebrosa, Arenys de Lledó, Beseit, Calaceit, Fórnols, Fondespatla, Pena-roja, Torredarques, la Torre del Comte, la Vall del Tormo i Valljunquera), Vilella al Baix Cinca, Albelda, Castellonroi i Sanui a la Llitera, i a la Ribagorça, Lasquarri, Montanui i Beranui.
- Els que **decreixen abruptament** redueixen de mitjana fins a un 25% de la població en els 15 anys,

de manera molt lineal. Fins a tres són del Matarranya (Lledó, la Portellada i Ràfels), sis són de la Llitera (El Campell, Baells, Valldeu, Camporrells, Peralta de la Sal i Sant Esteve de Llitera) i dos són de la Ribagorça (Areny de Noguera i Tolba).

- Els que decreixen fins l'any 2009 (grup 6) però que recuperen la població inicial. Arriben de mitjana al seu mínim l'any 2006, amb pèrdues de població de prop del 20%, i reinicien el creixement fins el 107% que aconsegueixen només 4 anys més tard: Mont-roig al Matarranya, Torrent al Baix Cinca, i Pont de Montanyana i Sopena a la Ribagorça.

¹ La delimitació geogràfica de la Franja ha estat elaborada a partir de les poblacions històricament catalanoparlants. Com és habitual, hem tingut en compte els acords més habituals en la lingüística pel que fa a la delimitació dels parlars de transició entre el català i l'aragonès. Com a dada més rellevant d'aquesta selecció remarcarem que no s'ha inclòs les poblacions amb parlars de transició de la Vall de Benasc.

² Sorolla, Natxo (2011) «Context demogràfic i econòmic. L'evolució de la comunitat lingüística.» dins *Informe sobre la situació de la llengua catalana* (2010). Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana. <<http://blocs.iec.cat/cruscat/publicacions/informe/>>

TOT ENSENYANT LES DENTS

Tot provocant // Ramon Sistac

La nostra *civilització* (en el sentit de *cultura*) és per a mi la fusió de tres elements fundacionals. D'una banda, un corrent més o menys centreeuropeu que en època de Carlemany va recollir l'herència grecoromana i judeocristiana. D'una altra, la cultura pirinenca, d'arrels molt antigues però que, a causa de la invasió islàmica, va aixoplugar eixes essències grecoromanes. Finalment, un anar i vindre mediterrani que, com el vaivé de les onades, va dipositar en les nostres platges sediments orientals (i a l'Orient hi tenim Itàlia, així que torna-hi amb la cultura grecoromana).

Escric açò mentre em ressona al cap una cançó que detesto. I ací ve la provocació, perquè penso que és una cançó que agrada tothom. Però jo també sóc tothom, i a mi no m'agrada. Es tracta de *Nací en el Mediterráneo*, de Serrat. De Serrat hi ha unes quantes cançons que m'agraden, i molt, però moltes altres que execro. I que conste que no hi ha pel mig cap mena de prevenció ideològica: encara m'agrada menys Lluís Llach, i tanmateix també té cançons que m'emocionen. Però de Llach parlaré en un altre moment, amenaço. Tornant al del Poble Sec,

quan sento el seu *Mediterráneo* penso que està a nivell, com a mínim, del Perales. I tinc raons per a argumentar-ho: la cançó, de 1971, el 1978 es va fer mereixedora d'un plagi per part ni més ni menys que de Julio Iglesias. Compareu sinó açò: *Soy cantor, soy embustero/ me gusta el juego y el vino/ tengo alma de marinero...* amb això altre: *Me gustan las mujeres, me gusta el vino/ y si tengo que olvidaras, bebo y olvido* (clar que Serrat és més políticament correcte i no hi fa eixir las mujeres...). No cal dir que només esta estrofa em destrossa ja tota la cançó.

I és que estic ben fart de tòpics turístics, de paella covada i de sangria barata. Jo també *nací en el Mediterráneo*, però, de mentider, no me'n considero pas, i em nego a admetre que siga una característica ètnica dels meus connacionals. A més, no jugo, ni tan sols a la botifarra, i, de mariner, ni parlar-ne. Això sí: m'agrada el vi, però en esta categoria no inclòc ni la *sangria Don Simón* ni el *tinto de verano* (a diferència, ara sí, de molts dels meus connacionals), i no veig la necessitat de fer-ne professió pública. Fet i debatut, em plau més l'herència grecoromana.

TROBADA NACIONAL DE MAGS A TAMARIT

Màgia i precisió

// J. ESPLUGA TRENC

Al pub del mig de Tamarit ja no s'hi cap, com acostuma a ser habitual les nits de cap de setmana. Però aquella nit s'hi veu molta gent distribuïda pel local de manera regular, en petits grups per les cantonades. Al racó del fons un grup de gent mira embadalida un senyor amb camisa negra que sosté unes cartes a la mà mentre recita una salmòdia incomprendible, fins que de sobte fa 'voilà!' i el públic exclama un 'ohhh' barreja de perplexitat i admiració. L'home de la camisa negra aleshores demana un bitllet de 50 euros, però el públic es fa el desentès, mira cap al trebol o fa veure que li truquen per telèfon. Algú assenyala un noi que bada per allà com a possible propietari d'un d'aquests bitllets. Es nota que l'home de la camisa negra té experiència en caçar al vol tota peça que li convé per al seu espectacle, i aquella no se li escapa pas. El noi li deixa el bitllet, comença la xerrameca, el doblega, l'hi fa aguantar per un costat mentre ell l'estira per l'altre. Agafa un bolígraf i el forada d'un cop fort, mentre el noi que conté la respiració per, a continuació, arrossegar-lo en diagonal i estripar-lo sense cap misericòrdia. Algú del públic demana si per fer aquesta feina s'ha de tenir alguna assegurança. El noi no deixa de mirar fixament les mans del mag convençut de poder detectar on és el parany, de tant a prop és impossible no veure'l. Però l'home de la camisa negra sense deixar de xerrar gira les mans a munt i avall i 'voilà!', el bitllet ha recuperat la

seva forma original i és retornat al seu amo. La colla que l'acompanya el felicita i li exigeix que se'l gaste a la barra immediatament.

Episodis com aquest es van produir de manera ininterrompuda entre el 9 i l'11 de març a Tamarit, en el marc de la XIII Trobada Nacional de Mags «Flores Gili». El divendres 9 de març a la nit es va iniciar la maratón de màgia amb un cremat de rom a la Plaça d'Espanya (amb 'xupinazo' inclòs a càrrec de Patri Zenner) i les primeres actuacions de 'màgia golfa' pels bars i pubs de la localitat. Els actes van continuar el matí del dissabte amb tallers infantils, l'espectacle de «Las Pulgas de Struc» i un conta-contes al passeig de l'Hortàs. A la tarda hi va haver màgia pels carrers (a càrrec d'Andy González «y el Mágico viaje de Patri Zenner»), i va finalitzar amb una Gran Gala Internacional al pavelló municipal amb un bon planter de mags que no van deixar indiferents ningú, on hi van participar els mags Víctor Guerrero, Mario López, Fredn Denver, Luis Boyano o Erick Latin, entre altres.

El diumenge durant el matí hi va haver actes de màgia a la residència comarcal de la «Tercera edat» (a càrrec d'Eduard Juanola i Koke), màgia per a nens («Menuda màgia», per «Javi el mago y sus aprendices») i màgia d'a prop (pel mag Jordi Caps). Cap al migdia, com cada any, es va instal·lar una placa al davant de l'Ajuntament dedicada a un mag il·lustre, en aquest cas

Cartell de la Trobada 2012
J. ESPLUGA

al mag Jorge Blass. Durant tot el dia a la Casa de la Vila hi va haver una fira d'objectes, instruments i llibres per a fer màgia. I a mitja tarda es va celebrar la gala principal de l'esdeveniment amb l'espectacle del mag polonès Arsene Lupin, que serà recordat durant molt temps pels il·lusionats assistents.

La trobada és organitzada pel col·lectiu cultural Pro-Tamarit, amb el suport de l'Ajuntament de Tamarit i de la Diputació d'Osca, i es celebra anualment des de fa tretze anys. Porta el nom de Flores Gili en homenatge a aquest mag tamarità (1872-1944), que va inventar nombrosos trucs de màgia, va fer gires internacionals al tombant del segle XIX-XX i va fundar la Societat Espanyola de Màgia l'any 1943. Si en voleu saber més coses els organitzadors han fet un blog molt ben endreçat: <http://tamaritemagico.wordpress.com/>

DONES

Hildegard de Bingen (Bermersheim 1098-Bingen 1179) // M. Llop

H B és coneguda com *Sibilla del Rin*, va realitzar profecies, va estar abadessa, líder monàstica, mística, mèdica, compositora i escriptora. Filla d'una noble família alemanya, fou la menor de deu germans, consagrada, segons la mentalitat medieval, a la vida religiosa. Jutta de Spanheim fou l'encarregada de la seua educació i quan Hildegard va complir catorze anys, ambdues van estar enclaustrades en el monestir de Disibodenberg, masculí fins aleshores. Viatjà i fundà monestirs, consellera política d'autoritats eclesiàstiques, fins i tot del Papa. Fou una notable compositora, al 1141 va tenir una visió molt forta durant la qual va rebre l'ordre d'escriure les visions que tingués, el primer llibre que escriu es titula *Scivias* ('Coneix els camins') la seua

col·lecció de cants es coneix com *Symphonia armonie celestium revelatorium*. Es diu que el dia que va morir van aparèixer dos arcs brillants de diferents colors que formaven una creu en el cel. Teodoric de Echternach va escriure la *Vita de Hildegard*. Va escriure obres religioses de caràcter teològic, moral, d'altres obres sobre astrologia, antropologia, de caràcter científic, sobre malalties i els seus tractaments...

L'any 2009, la directora alemanya Margarethe von Trotta va realitzar la pel·lícula *Visió: la història de Hildegard Von Bingen*. El Papa Benet XVI es refereix a ella com a Santa i ha proposat atorgar-li el títol de Doctora de l'Església, la qual cosa s'acomplirà a l'octubre d'enguany.

El foc cremà en una setmana 1.600 ha de Castanesa i Montanui

// GLÒRIA FRANCINO PINASA

Ha estat un cap de setmana passat per les flames i el fum a una part força extensa del Pirineu, des de la Ribagorça aragonesa, passant per la catalana fins arribar al Pallars.

Sortosament els habitants han estat ben atesos i, molts veïns han esdevingut els principals controladors del primer foc, i han passat al davant amb la seva iniciativa i la seva maquinària agrícola. No ha de ser fàcil actuar a cop calent entre flames i fum; sobretot quan es veu perillar tot allò que forma part de l'ambient quotidià d'unes persones que han lluitat tota la vida per pujar i mantenir les cases, les hisendes.

Factor humà, factor natural? Qui ho sap a hores d'ara! El vent que tot ho estén, quan bufa amb tanta potència no hi ha mans humanes que el deturin, i així va ser uns quants dies. Els mitjans de comunicació no coincidien en les dades, però fins dimecres 14, el foc no es va donar per extingit, així ho demostraven les avionetes que passaven a buscar aigua, entre altres llocs a Escales (Sopeira).

La Ribagorça catalana a Viu de Llevata, poble pertanyent al municipi del Pont de Suert, ha perdut part de la seva natura. L'incendi, tot i ser molt escandalós, i el lloc de difícil accés, va ser controlat dos o tres dies després.

La Ribagorça aragonesa, a Castanesa i pobles confrontants del municipi de Montanui, va veure com es cremaven aproximadament unes 1.600 hectàrees, afectant el diumenge tarda i següents, el terme de Vilaller, pel perímetre d'Estet i Ginast. Més de 70 persones van ser desallotjades dels seus nuclis; fins i tot Senyiu i Les Paüls van veure amenaçats els seus termes. Per fi aquesta gent, que a les declaracions públiques es mostrava sencera i pacient, quan va poder tornar a casa seva va contemplar l'entorn amb una emoció de tristor.

Cal dir que la terra de pasturatge

i els rostolls, després d'un hivern tan sec, la poca brossa que tenien al terra era com els encenalls que de seguida prenen, igual passa amb els marges i voreres de les sèquies, que se solen cremar en aquestes èpoques de l'any –previ permís demanat a l'Administració– no han sofert les conseqüències de les devastadores flames. Però, i els arbres que començaven a despertar de l'hivern? i els animalons que començaven a eixir dels seus caus? Els que volen i corren devien fugir esverats, en canvi d'altres es devien rostir pel camí.

A part del factor meteorològic: la sequera, i el vent, que en alguns llocs va superar els 130 km/h, cal pensar en possibles solucions per a l'exuberant vegetació que creix en aquest territori despoblat, erm i sense conrear: fer bons tallafocs; els forestals encara que vigilen no poden donar a l'abast en un territori extens i de difícil accés. Per què no es neteja el bosc? Ara que hi ha tanta gent aturada seria un bon moment per donar feina i millorar el paisatge.

La reflexió que fan persones, com Manel Badia, que coneix molt bé la zona de Castanesa, és la de recla-

Imatges de dos moments dels incendis a Castanesa
MANEL BADIA

mar més atenció i conscienciació per part de la societat sobre tragèdies com aquesta. Comenta un fet insòlit, que el foc arribés als 2.600, 2.700 m d'altitud, on fa uns anys enrere en aquesta època de l'any hi havia un bon gruix de neu en aquesta muntanya. És evident, per tant, que cal tenir present aquesta malaurada experiència i posar-hi els remeis oportuns, perquè el manteniment de la natura és responsabilitat de tothom.

L'incendi ens deixarà la seva petjada de cendres, grisos i mort en els aigües dels barrancs i rius: el Valiera que baixa des de Castanesa, el barranc de Viu, el Noguera Ribagorçana, Noguera que recull les aigües de les dues vessants de la Ribagorça.

LA LLEI DE LLENGÜES, SENTENCIADA

La DGA elimina la referència al català i a l'aragonès, i suprimeix les acadèmies

// LLUÍS RAJADELL

La DGA prepara una modificació de la normativa lingüística que elimina la referència al català i a l'aragonès, suprimeix les respectives acadèmies i anul·la la possibilitat d'adreçar-se a l'administració en estes dues llengües.

Així doncs, el govern aragonès ja té perfilada la derogació dels principis bàsics de la Llei de Llengües, aprovada a les darreries de la passada legislatura amb els vots de PSOE, CHA i IU. Segons publicava l'*Heraldo de Aragón* el passat 24 de febrer, la coalició PP-PAR eliminarà l'al·lusió al català i l'aragonès com a llengües pròpies d'Aragó, suprimirà les acadèmies previstes per a regular la normalització de les dues llengües i la previsió de que els parlants d'aragonès i català es puguin adreçar a l'administració en la seua llengua materna. Encara que la DGA parla de «modificació» normativa, la Llei quedarà buida de contingut i derogada en la pràctica.

La modificació-derogació de la Llei de Llengües respon a la voluntat i als programes electorals de PP i PAR, que des del primer moment van manifestar la seua hostilitat vers la dignificació de les llengües minoritàries d'Aragó. També dona satisfacció al moviment dels sectors més anticatalanistes del PAR, que s'han posat en marxa per accelerar la derogació. Onze comitès i assemblees locals aragonesistes de la Franja i el Comitè Comarcal del Baix Aragó donen suport a un document que insta al Govern d'Aragó a canviar d'immediat la llei, que, si algun dia s'arriba a aplicar, garanteix un mínim reconeixement administratiu per al català i l'aragonès.

La prioritat de les organitzacions paristes d'El Torricó, Benavarri, Peralta, Fraga, Vilella de Cinca, La Codonyera, Ràfels, Fórnols, Beseit, Calceit i Aiguaviva és, segons un comunicat conjunt, que «se elimine cualsempre referència a la llengua catalana» de la citada normativa. A més, en

contra dels estudis de la Universitat de Saragossa i de la RAE (per posar dos exemples gens sospitosos de catalanisme), diuen que «en Aragón se hablan dos lenguas, español y aragonés, y que está última tiene diferentes modalidades agrupadas básicamente en dos: aragonés oriental, en la zona oriental de la comunidad, y altoaragonés, en la zona norte».

Les onze agrupacions locals del PAR demanen també la supressió de l'Acadèmia Aragonesa de la Llengua Catalana. Insten a la DGA a una actuació decidida i sense «miedos ni complejos» fent taula rasa de la Llei de Llengües, que defineixen com a «catalanista». Recorden que aquesta postura abolicionista sintonitza amb les bases de PP i PAR, a més de coincidir amb el criteri de petits partits sense representació parlamentària que constitueixen una sopa de lletres anticatalanista.

El pronunciament anticatalà de les bases aragonesistes va començar amb un comunicat d'onze comitès locals, al que, posteriorment, es va afegir una altra nota de premsa amb el recolzament del Comitè Comarcal del Baix Aragó. En esta darrera comunicació es destaca que el PAR de Fraga va emetre un comunicat «en español y en fragatino».

Amb tot, també s'han aixecat veus en defensa de la Llei de Llengües. El president de CHA, José Luis Soro, es va pronunciar públicament en contra de les pretensions del govern aragonès de descafeïnar fins l'anul·lació la regulació de l'ús de totes dues llengües. Soro va advertir que el seu partit presentarà una denúncia davant del Consell d'Europa per la vulneració de la Carta Europea de les Llengües Minoritàries.

Per al president de la CHA, les intencions de PP i PAR suposen un retrocés inacceptable que «fulmina» els drets lingüístics de catalanoparlants i aragonesoparlants. El dirigent nacionalista va afegir també que PP i PAR, quant al català, «no volen ano-

José Luis Soro
GABINET DE PREMSA
DE LA CHA

menar les coses pel seu nom», com «si un belga es negués a reconèixer que el que parla és francès».

El propi Soro presentarà la denúncia este mes de març tant a la seu del Parlament Europeu com a la del Consell d'Europa a Brussel·les. CHA buscarà també el suport de la coalició Aliança Lliure Europa, amb representació a la cambra comunitària i de la qual en forma part, per al seu posicionament vers les llengües minoritàries d'Aragó.

També es va manifestar en contra de les intencions de la DGA la Asociación Acción Pública para la Defensa del Patrimonio Aragonés (Apudepa), que destaca la negativa repercussió que tot plegat tindrà en l'aragonès, una llengua que desapareixerà si la DGA executa els seus plans. En relació al català, l'Apudepa assegura que «la llengua patrimonial aragonesa que forma parte del mismo sistema que el idioma catalán —una altra manera de dir 'català'— goza, afortunadamente, de suficiente vitalidad e instrumentos para sobrevivir».

L'Apudepa creu que la modificació legislativa que preparen PP i PAR suposa un «atemptat» imperdonable contra del patrimoni cultural aragonès. De la mateixa manera que la CHA, anuncia mesures legals contra la derogació de la Llei de Llengües que preparen populars i aragonesistes i que, si l'aritmètica parlamentària no falla, suposarà una passa endavant cap a la desaparició de l'aragonès i el català.

El senyor Carnestoltes

// MARTA MOMBLANT RIBAS

El Senyor Carnestoltes no té por. Amb la seva cara de trapella desafia l'adversitat. El Senyor Carnestoltes no te fred, es planta al bell mig de l'hivern i amb una riallota ja té escalfat l'ambient. El Senyor Carnestoltes no passa fam, ell s'alimenta dels riures que provoca al seu pas. El Senyor Carnestoltes no pateix malalties, salta i fa cabrioles, balla i espanta els seus mals. El Senyor Carnestoltes no deixa que la seva ànima s'ompli de planys, fa quatre ganyotes i ja té ben allunyades totes les febleses. El Senyor Carnestoltes rejuveneix i escriu amb tanta embranzida a la Mort, que la deixa a banda del seu camí.

I sí, potser els més púdics l'han estat titllant al llarg dels temps d'irreverent, de fanfarró, fins hi tot de transgressor o de llibertí, de descarat, de despreocupat, de ridícul, de dilapidador... És ben cert, també, que de ben antic, quan els oratges s'han presentat roïns, el millor que els pobles han pogut fer, ha estat aprendre a enfrotre-se'n. Aixecar el front i entaforar

un bon gec de garrotades a tots els malignes que s'entesten a omplir d'ombres les nostres vides. Sacsegeu el cap! –us diu el Senyor Carnestoltes–, Sortiu, sortiu de casa, porucs...! Que en acabat, saber riure's d'un mateix és un dels grans privilegis del gènere humà,

L'alcalde de Beseit, Alberto Moragrega rep al Rei de Bastons

MARTA MOMBLANT

una gran virtut que hauríem de saber gaudir més sovint, tots plegats. I aquest 'Retrat Entallat a Paraules' és un homenatge a tots aquells que com el Senyor Carnestoltes desafien els infortunis i amb la seva generositat ens encomanen les ganes de viure...

U12

La mort de les enciclopèdies // Esteve Betrià

Bé, potser hauria de parlar, en propietat, de la mort de les enciclopèdies... en paper. Em vaig adonar d'un fet tan evident –si més no per a la major part dels lectors (i lectores) d'aquest escrit– com aquest (i, de retruc, de la conseqüent extinció dels venedors d'enciclopèdies i d'altres obres de consulta) l'estiu de 2009 quan, per circumstàncies que no vénen al cas, vaig haver de visitar algunes llibreries de vell de cara a una hipotètica venda d'una biblioteca particular. En una de les llibreries visitades –molt a prop de ca meua, al carrer d'Aribau de Barcelona–, quan en demanar a l'encarregat de l'establiment si passaven per domicilis per a valorar biblioteques particulars em va etzibar: Les enciclopèdies no m'interessen! Per pròpia experiència estic força habituat al to de perdonavides que solen caracteritzar els comerciants dedicats a la compra-venda de qualsevol cosa; tanmateix em va sorprendre, en un primer moment, la vehemència de les paraules d'aquell comerciant. Només eixir de la botiga vaig veure clar el perquè de la seua sortida de to en adonar-me que amb la irrupció en la xarxa de les enciclopèdies en línia, tenir a casa un embalum com és una enciclopèdia de paper no té gaire sentit, i ja no té sortida comercial. Atesa la meua lentitud de pensament està vist que encara no sóc prou conscient que vivim plenament immersos en l'era d'internet. Resulta evident que

les grans, o extenses, obres en paper estan experimentant un procés imparabable d'envelliment pel que fa a la forma de consultar i consumir la cultura impresa –i, dit de pas, d'altres mitjans de transmissió del coneixement i de la difusió de l'entreteniment. De fet –ara ho veig clar– la lletra impresa de les enciclopèdies no desapareix sinó que se'ns presenta en un nou format.

Jo, que en la segona meitat del anys setanta i primers anys vuitanta del segle passat em vaig empassar dues vegades sencera –full per full i volum a volum; però això sí, en diagonal– la *Gran Enciclopèdia Catalana* i una vegada la *Gran Enciclopèdia Aragonesa* a la recerca de materials per fornir-me culturalment i identitària com a aragonès catalanoparlant –o si es vol, com a català nascut a l'Aragó–, ara no me'n veuria en cor d'estar-me centenars d'hores observant sistemàticament a la recerca d'informació els milers i milers de fulls que constitueixen una enciclopèdia impresa. Tanmateix, crec que començo a reciclar-me en això de les noves tecnologies de la informació. I la mostra més clara del que dic es desprèn de la crònica publicada en el número de març de 2011 de *Temps de Franja*: si bé en Josep Ferrer ens va arribar als mequinensans gràcies a la *Gran Enciclopèdia Aragonesa*, la notícia de l'existència de Joan Barter ho ha estat a través de la xarxa.

«Contra la Franja». Història d'un conflicte permanent

// HUGO SOROLLA

TEMPS DE FRANJA/ n. 113 / abril 2012

L'editorial lleidatana Pagès Editors ha publicat recentment l'assaig *Contra la Franja. Crònica de l'agressió a la llengua, al Bisbat i al Museu de Lleida*, escrit per l'historiador Josep Maria Prim i Serentill (Benavent de Segrià, 1932). Aquest text analitza els conflictes que estan enfrontant des de fa uns anys l'Aragó i Catalunya i com aquests conflictes, utilitzant les mateixes paraules del títol del llibre, s'acaben girant sempre contra la Franja.

L'autor situa l'arrel de les diferències entre Catalunya i l'Aragó en la segregació les parròquies de la Franja del bisbat de Lleida, que ha causat topades de tota mena, «algunes de molts greus». Prim recorda que «hi va haver molta gent de la Franja de Ponent i de les comarques de Lleida que volien anar a la nunciatura de Madrid per protestar ciuilitzadament contra la destrucció

Plafons
informatius a
l'entrada del
Museu
Diocesà
de Lleida
VIQUIPEDIA

programada del bisbat de Lleida mitjançant la mutilació de més de cent parròquies de la Franja [...], feta sense cap mena de consulta democràtica ni de respecte a la història multiseular, ni a la cultura, ni a la llengua dels seus habitants, ni tampoc als interessos pastorals dels seus diocesans».

En aquesta mateixa línia, l'assagista opina que «ha estat un cop baix el que els catòlics de la Franja de Ponent han rebut per part del Vaticà: el fet de separar-los dels seus germans de la resta del bisbat de Lleida, amb els quals durant molts segles havien compartit una mateixa manera de viure la seva fe [...] pertany a una categoria que gent ben assenyada qualifica de trencament traumàtic, antidemocràtic, il·legítim, de la diòcesi de Lleida, començant per aquell exalcalde de Fraga de la transició».

Prim denuncia que aquesta segregació és un capítol més del «genocidi cultural i lingüístic que s'està cometent a la Franja de Ponent» des de fa dècades, i aclareix que el terme *genocidi* sovint no s'utilitza «en tots els seus continguts semàntics». I és que un genocidi fa referència no només a l'assassinat en massa de membres d'un col·lectiu determinat sinó també a la prohibició o intent de destrucció de la llengua i cultura pròpies d'un grup o d'un territori. L'autor assenyala directament el bisbat de Lleida, com a còmplice d'aquest genocidi, i ho exemplifica relatant com aquest bisbat mai no va oposar cap tipus de resistència a la pèrdua de les parròquies de la Franja, i com mai no ha permès que s'utilitzés el català en els actes litúrgics a la Franja. De fet, l'anterior bisbe, Ramón Malla, en una ocasió es va vantar en públic, «segurament sense adonar-se del que deia», de no haver acceptat mai que a les parròquies de la Franja es fes cap acte en català.

Una de les característiques d'aquests tipus de genocidis és que els estats, quan el practiquen, se'n reben sempre les mans i mai no en donen explicacions. En el cas de les comarques de la Franja, l'autor es demana si «algú s'imagina l'Estat espanyol donant explicacions al món sobre la seva política genocida, des de fa anys i panys però també ara, contra les dotzenes de milers de catalanoparlants de la Franja de Ponent, als quals els ha negat la seva llengua pròpia a les escoles, als jutjats, a l'administració, als actes religiosos [...] tot imposant-se una, de llengua que no és la pròpia de la majoria de pobles de la Franja de Ponent? Algú s'imagina l'Estat del Vaticà, presidit per un personatge que es vanta de ser la llum ètica de la Humanitat, demanant perdó *urbi et orbe* pel genocidi comès pels seus bisbes en prohibir la llengua del poble en actes religiosos públics [...]?» Segons Prim, el genocidi és un dels

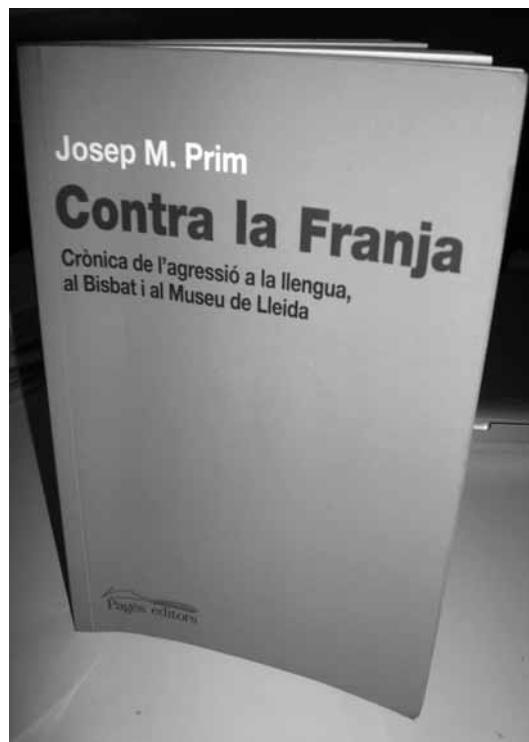
«exemples característics de les tradicions que, des de la Declaració dels Drets Humans, impedeixen que molts estats respectin aquests drets arreu. Com el dret natural d'una minoria nacional a viure d'acord la seva cultura, llengua, història, veïns, etc.»

Malgrat aquests intents d'aculturació, la llengua encara se segueix parlant a la Franja, tot i que no té cap mena de suport institucional. Prim relaciona directament la manca de reconeixement del català amb l'afer del bisbat i el posterior conflicte pels béns. Per a l'historiador, la llengua és l'efecte col·lateral d'aquest conflicte i relata com al 1998 hi havia un projecte de llei de llengües molt ambiciós, però es va acabar aturant coincidint amb la divisió del bisbat i el conflicte dels béns: «el canvi brutal i que perjudica tant la població de Catalunya com la d'Aragó, ve del desgraciat litigi sobre un centenar de béns artístics, procedents de parròquies del bisbat de Lleida salvats de la seva desaparició». Prim creu que a partir del 1998, «tant el PP com el PAR, tots dos partits alhora, van anar experimentant, cal suposar que no bruscamment sinó poc a poc, a mesura que s'anaven adonant que la catalanofòbia els podia donar uns quants

vots, un rentat de cervell tan espectacular que els fa canviar absolutament el seu discurs envers la llengua catalana [...] fins al punt que no volen ni sentir el seu nom (aquell nom i aquella llengua que només feia uns deu anys [...] la volien oficial [...])».

En relació al conflicte dels béns, l'autor denuncia que a l'Aragó, «des del govern del país fins a la seva premsa i especialment l'element clerical, tothom sense excepció ni per confirmar la regla, s'ha involucrat en aquest estrambòtic conflicte». Un conflicte que, com l'assagista recorda, «no hauria començat si el Vaticà no hagués comès el disbarat de trencar, sense cap mena de consulta democràtica, una diòcesi que portava gairebé mil anys unida en pau».

Tot seguit, Prim relata fil per randa com es desenvolupa el conflicte dels béns fins als nostres dies. Aquest és el gruix principal del llibre: s'estén durant més de 100 pàgines. L'escriptor considera que l'argumentació de l'Aragó es basa en l'anticatalanisme més irracional: «els *mass media* aragonesos han pertorbat, des de fa més de quinze anys, contra el Museu de Lleida, contra Lleida, contra Catalunya, contra els bisbes lleidatans i també contra els

Coberta del llibre
PAULA GARCIA
OMEDES

prelats catalans en general, contra la llengua catalana, etc.». I ho il·lustra amb una mà de cròniques, columnes, editorials, etc de la premsa aragonesa, especialment de l'*Heraldo de Aragón*, que de ben segur faran enrogir al lector de vergonya aliena. Tot plegat, ben amanit amb l'anàlisi de Prim, que al llarg del text va dient-hi la seua sense pèls a la llengua.

NO SOM D'EIXE MÓN

De Salses a Guardamar // Francesc Ricart

Vull dedicar un petit homenatge a dues persones que han desaparegut fa poc: Josep de Calassanç Serra i Armand Samsó, activistes de la Catalunya del Nord, indefallents per la llengua i el País. Bona gent. El primer, el Cala, promotor de nombroses iniciatives entre les quals l'organització de les cloendes dels Correllengua a Perpinyà. El senyor Samsó ha estat l'home de la «Porta dels Països Catalans» a Salses. Una porta física construïda amb l'aportació de moltes persones i entitats que han fet possible materialitzar la idea de l'entrada al país català.

Tots tenim els referents que tenim. Ara hauria de dir si els referents te'ls trobes, te'ls donen, te'ls dirigeixen o te'ls manen. Qualsevol resposta te la pots fer venir bé. Un pot dir tinc referents espanyols perquè me'ls han manat, me'ls han fet mamar, etc. O els meus referents són catalans perquè, també, els he mamat o me'ls han dirigit. Estaríem parlant d'un àmbit tendencios, ho accepto i, tanmateix, estareu d'acord que cada u hi ha de posar una mica de la seua part i decidir, des de la convicció, cap a on es decanta.

Un servidor no cal que us ho diga, miro des de Fraga cap a l'est: Lleida, Barcelona, Maó; i el meridà que passa per aquest món va de Salses a Guardamar, des de la porta del senyor Samsó fins a la població meridional que compta amb un monument que re-

corda el país de la gent que se saluda dient 'Bon dia!'

Amb persones d'aquests punts cardinals vam viure el cap de setmana del 17 de març la jornada *Llengua i seducció*, amb un programa acoemiat per Quim Gibert i organitzada pel Casal Jaume I. Ja n'haureu sentit parlar i segur que en llegireu la crònica en aquest número. Només volia deixar constància de la importància d'amarar-nos dels referents de catalanitat, com van evocar Francesc Serés o Josep M. Prim des de les seues intervencions, o com es va demanar des del públic participant. Amarar-nos de catalanitat i armar-nos d'arguments i accions com els dos personatges que ens han deixat de la Catalunya mal dita francesa.

Quan eixíem de sopar divendres, en el primer acte de la Jornada, vam sentir la veu de Thais Villas, la nostra mediàtica particular, que en una altra sala cantava els números d'una rifa: «...,el nou, el trenta-cinc, sí, sí, *el treinta y cinco; no os preocupéis que los sé también...* La bona xica que és la Thais va haver de claudicar davant un auditori amb uns referents ben diferents dels que tenim els que estem seduïts pel català. Vaig començar a passar i a pensar en el **Cala**, en **Samsó**, en el **jaio** que fa dies que fa vaga de fam a Palma, en els 50 anys de *Nosaltres els valencians* del gran Joan Fuster...

23ª FIRA de TEATRE de TITELLES de LLEIDA

4, 5 i 6 DE MAIG

2012

WWW.FIRATITELLES.COM